

GRADNJA DVORISNOG TRIJEMA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA U MAKARSKOJ

Frano Glavina

Početak Morejskog rata iskoristili su Makarani da se oslobode Turaka, pa je tako 13. siječnja 1684. posljednji emin Ali-beg Begzadić otjeran preko planinskog prijevoja Saranča u Vrgorac,¹⁾ a u Makarsku, selo u kojem je živjelo 46 obitelji sa 136 stanovnika,²⁾ došao je mletački providur. Tek kada je 18. travnja te godine palo i Zadvarje u Makarskoj je zavladała veća sigurnost. U toku 1698. neprijateljstva u Dalmaciji su prekinuta, a generalni providur je naredio da se u cijeloj pokrajini proslavi dan mira. Svake prve nedjelje u mjesecu svećenici su čitali proglas o prekidu neprijateljstva.³⁾ Iz dana u dan naselje je naglo raslo.⁴⁾

U takovoj situaciji makarski franjevci pripremaju se za obnovu svog samostana, koji je kroz posljednja dva stoljeća turske vladavine bio dvaput rušen i paljen.⁵⁾

Da bi onemogućili Turke da na konjima ulaze u samostan franjevci su bili prisiljeni samostanska vrata tako stisnuti da se kroz njih moglo ulaziti jedino na bok i prignut.⁶⁾ Nakon minule

¹⁾ S. Zlatović, Kronaka o. Pavla Šilobadovića o četovanju u Primorju (1662 — 86), *Starine*, knj. 21, Zagreb 1889, str. 109.

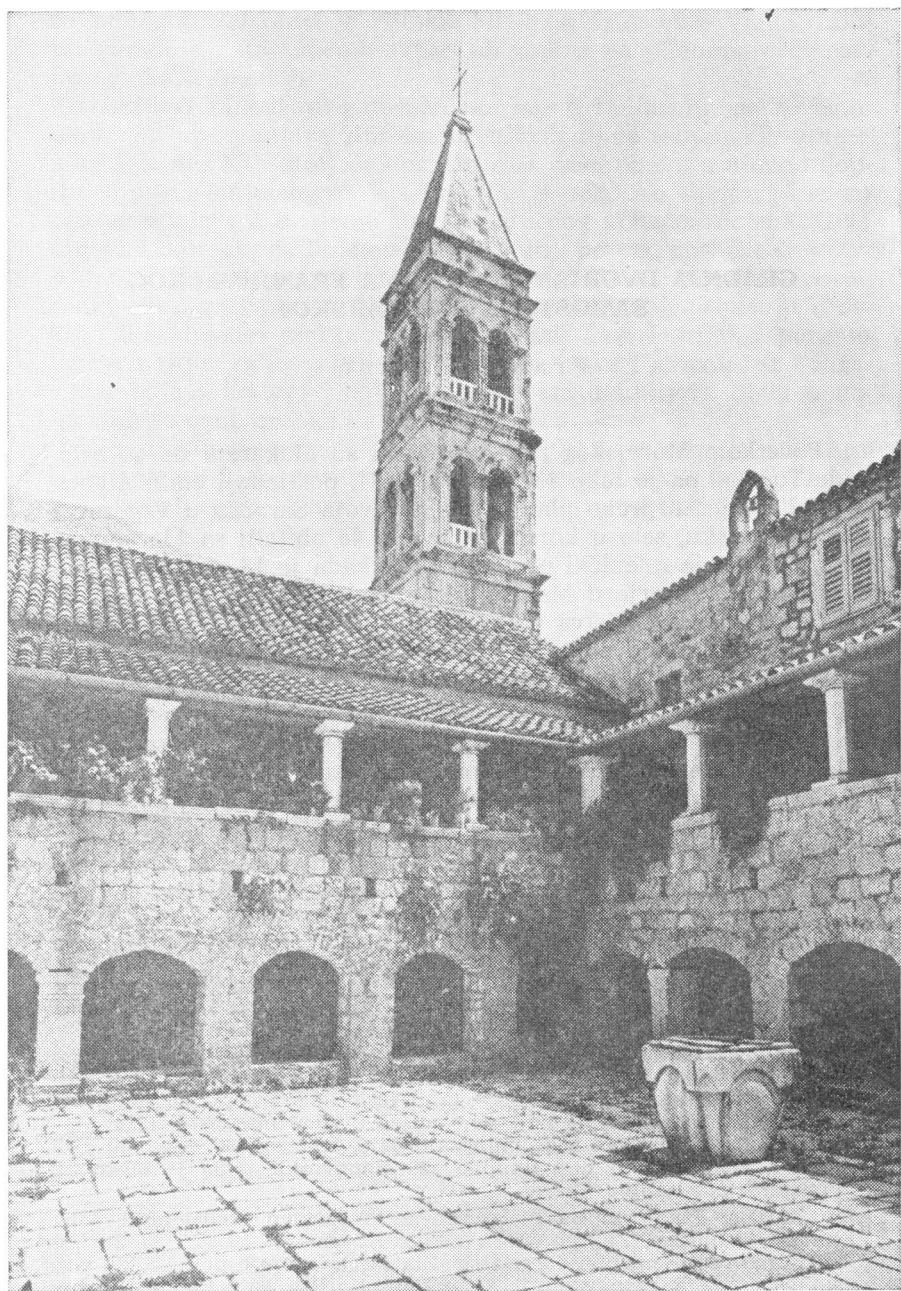
²⁾ P. Kaer, *Makarska i Primorje I*, Rijeka 1914, str. 123.

³⁾ G. Stanojević, *Dalmacija u doba morejskog rata 1684 — 1699*, Vojno delo, Beograd 1962, str. 172.

⁴⁾ Biskup N. Bjanković izvještava 1703. sv. Stolicu da Makarska ima 1000 stanovnika. Vidi P. Kaer, o. c. (2), str. 125. Ako se ovaj broj uporedi s iznesenim podatkom da je grad 1695. imao svega 136 stanovnika, kao i s podatkom na koji sam naišao u izvorima, da je 1714. Makarska imala: 46 ljudi sposobnih za oružje, 3 starca, 90 žena, 50 dječaka i 50 djevojčica t. j. ukupno 239 stanovnika, onda je biskupov podatak nepouzdan.

⁵⁾ K. Jurišić, *Franjevci na biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine*, Zagreb 1968. (ciklostil), str. 12—16. Tu je Jurišić korigirao ranije mišljenje Farlatija, Zlatovića i ostalih povjesnika, koji su držali da su samostan i crkva bili porušeni za vrijeme tursko-mletačkog rata (1537—40) i utvrdio da se to zbilo za vrijeme Ciparskog rata 1572—3.

⁶⁾ *Isti*, str. 14.

Dvorište franjevačkog samostana u Makarskoj

opasnosti, među prvim zadacima obnove našlo se proširenje vrata. Ljetopisac fra Nikola Gojak o tome je negdje našao bilješku pa je dodao Šilobadovićevu Libretinu: »17. III 1689. Raširiše se vrata od trima, koja kada su stisnuta cića Turaka, da konja ne uvode, ovoga nezna nitko od staraca, koji imadu po 60 godišta i veće... Istoga miseca učini se foša u mandraču kuda se brod izvlači...«⁷⁾ Ovu svoju lučicu franjevci su trebali osposobiti kako bi preko nje morem dovezli materijal toliko potreban za predstojeću gradnju. Tu, uz mandrač fratri su »palili klačinu.«⁸⁾

U veljači 1698. samostan prodaje zemlju u Tučepima Stipanu Čaveli za 15 groša. Vijećnici samostanske uprave (diskreti) odredili su da se tim novcem ima »pokriti kuću od zapada koja se darži uz kor sa carkvom.«⁹⁾ Koncem travnja iste godine franjevci prodaju i kuću u Makarskoj na Pazaru (koju su dobili legatom), Marku Zrnčiću za 40 groša ili reala i odredili da se tim novcem ima »pokriti kuća u manastiru, koja se zdarži s carkvom, budući gotova pasti.«¹⁰⁾

U izvještaju kanonika Nikole Biankovića sv. Kongregaciji, upućenom iz Splita 4. studenoga 1692. navodi se da makarski franjevci pobiru od naroda desetinu u naturi, a pored toga primaju i druge milodare, imaju vinograde, livade, vrtove, mlinove, mreže i barke za ribolov.¹¹⁾ I kasnije, u svom prvom biskupskom izvještaju iz Makarske, 20. studenoga 1703. Bianković za makarske fratre kaže: »...possedono molti beni e raccolgono molte elemosine...«¹²⁾

U zatišju između Ciparskog i Kandijskog rata makarski je samostan povećao svoj stambeni prostor izgradnjom dvije paralelne zgrade, koje su od istoka i zapada spojile crkvu s najstarijom južnom zgradom čineći tako zatvoreno kvadratno dvorište s bunarom u sredini.¹³⁾ Ovo dvorište s tri strane uokviruje niz rustičnih niskih arkada s trijemom.¹⁴⁾ 12. svibnja 1631. imotski kadija Abdul-

⁷⁾ Dodatak fra N. Gojaka Šilobadovićevu Libretinu, 211. Arhiv samostana Makarska.

⁸⁾ Gojakov ljetopis, rukopis u arhivu samostana Makarska: »Godišta 1721... O. Fra Nikola Gojaković upali klačinu na Mandraču...«.

⁹⁾ Ovu zemlju samostan je dobio od pok. Jure Štulića. Protocolo antico, str. 31. Arhiv samostana Makarska.

¹⁰⁾ *Ibidem*

¹¹⁾ J. Radonić, Rimska kurija i Južnoslovenske zemlje. SAN, Beograd 1950, str. 437.

¹²⁾ Di *Nicolo Bianković vescovo di Macarsca*. Notizie e Diari. Split 1885, str. 4; Biskup N. Bijanković je pismom na Zbor, iz Splita 1. VI 1702. počeo svoje optužbe protiv franjevac. Tridesetak godina franjevci će s ovim biskupom voditi sporove, rješavajući prijeporna pitanja za pravo svojih župa, oko četvrtine od sproveda u samostanskim crkvama, vodeći parnice u Rimu i Mletcima. Svjedočanstvo tih odnosa ostavio je fra Nikola Gojak u svom Ljetopisu kojeg A. J. Soldo priprema za tisak; Vidi i Mikulić, *De vita et gestis Nicolai Biancovich, episcopi Makarskensis, Romae 1964.*

¹³⁾ K. Jurišić, o. c. (5), str. 16.

¹⁴⁾ C. Fisković, Spomenici grada Makarske, Makarski zbornik, Makarska 1970, str. 251.

vasi, sin Ahmedov dozvoljava redovnicima Makarske »da mogu popraviti unutrašnjost trijema svoje crkve, isto tako da mogu popraviti svod trijema koji nije dovršen.«¹⁵⁾ Dakle, u svibnju 1631. prizeman trijem bio je nedovršen i ruševan.

U lipnju 1696. za provincijala ove redodržave izabran je poduzetan franjevac Frano Radić-Budalić. Taj fratar je 1690. sudjelovao u zauzeću Vrgorca i sa serdarom Bebićem doveo je 1688. u mletačku Dalmaciju 1500 obitelji.¹⁶⁾

Pod upravom ovog provincijala u Makarskoj je izgrađen zvonik, kamena propovjedaonica, crkva proširena kapelom i u istoj napravljen oltar sv. Antuna.¹⁷⁾ Nadogradnjom kapele dobijen je prostor za knjižnicu (22 m²).¹⁸⁾

Do sada se smatralo da je klaustar primio sadašnji oblik u prvoj polovici XVII stoljeća tj. pod turskom vladavinom.¹⁹⁾ Međutim iz ovdje citiranog dokumenta vidi se da prizemne arkade nisu bile dovršene niti 1631, dok je gornji dio trijema nad njima sagrađen tek 1703. Taj trijem nad prizemnim arkadama, s osmerokutnim stupićima s profiliranim glavicom i stopom, gradio je Martin Sinković,²⁰⁾ prema ovdje priloženom ugovoru²¹⁾ sklopljenom s predstavnikom samostana, provincijalom fra Franom Budalićem, 27. ožujka 1703. Ovi stupići pokazuju raniji stil i podsjećaju na one u lopudskom franjevačkom samostanu iz XV-XVI stoljeća.²²⁾

¹⁵⁾ Turski dokumenat, Arhiv samostana Makarska IV—27; 10. ramazana 1040 (12. V 1631). Bosanička nalednica: Hužet kadiin za trime.

¹⁶⁾ A. Lulić, Serie di tutti i ministri generali di tutto l'ordine de Frati Minori . . ., Split 1869, str. 38—39.

¹⁷⁾ C. Fisković, o. c. (14), str. 242.

¹⁸⁾ K. Jurišić, Katolička crkva na Biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine, rukopis u tisku.

¹⁹⁾ K. Jurišić, 450-godišnjica samostana u Makarskoj (1518—1968), Vjesnik dalmat. franjevačke provincije presv. Otkupitelja, Split 1968. God. XVII, br. 4—5 (ciklostil); Isti, o. c. (5), str. 14; Isti, o. c. (18).

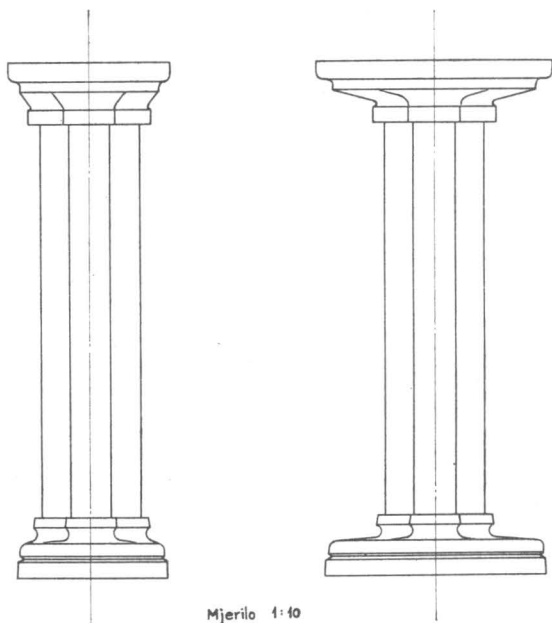
²⁰⁾ Sinkovića nalazimo u Gracu 4 obitelji i u Bačini 1 obitelj u popisu iz 1797. pa je najvjerojatnije naš klesar Martin domaći majstor iz Makarskog primorja. Privilegio della città e territorio Makarsca. Ruolo della villa Gradac, Bačina. Bullettino di archeologia e storia Dalmata, Anno VI, Split 1883, str. 99 i 106; Sinkovića ima na pol. Pelješcu u Zakamenju, Zakatoreu i Oskorušnu gdje su došli iz Makarskog primorja. N. Z. Bjelovučić, Povijest poluotoka Rata (Pelješca), Split 1921, str. 195—6; Ovog klesara ne navodi N. Božanić—Bezić u svom popisu majstora: Majstori od IX do XIX st. u Dalmaciji, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 15, 16, 17. Split 1963, 1966, 1968. C. Fisković je našao arhivski podatak da je majstoru Martinu Sinkoviću 1620. i u srpnju 1625. godine isplaćen neki iznos za izradu kamena na stolnoj crkvi u Hvaru, (Arhiv stolne crkve u Hvaru, sv. B (1626—1680), ali ne zna da li je to isti klesar, obzirom na vremenski razmak.

²¹⁾ Pronašao sam prijepis ugovora koji je prepisao iz izvornika povjesničar don Petar Kaer 11. ožujka 1912. i unio u svoju bilježnicu Documenti e Note estratte dall'Archivo antico di Macarsca. U istoj bilježnici javni tumač Toma Pavlinović spominje se još na dva mjesta 1704. i 1705. O ovim Kaerovim prepisima vidi: M. Bašica, Jedan dio mletačkih izvora za povijest Makarskog primorja i njegovog zaleđa koncem 17. stoljeća, Prilozi povijesti otoka Hvara III, Hvar 1969, str. 5.

²²⁾ C. Fisković, o. c. (14), str. 251.

Trijem nad prizemnim arkadama rijedak je u dalmatinskim klaustrima, bio je u dubrovačkom dominikanskom samostanu, a ostao je u Arandelovcu na Krki i u franjevačkom samostanu u Krapnju.²³⁾

Najduža strana ovog trostranog trijema iznosi 11,85 m, dok su dvije pobočne strane duge po 8,60 m. Stupići s glavicom i stopom visoki su 121 cm, a ima ih ukupno 10 osmerostranih, te dva ugaona i dva zidna stupa. Kameni pragovi (postamenti) široki su 60, a visoki 12 cm.

Stupovi u franjevačkom samostanu u Makarskoj

Dvorište trijema bilo je popločano jednakim kamenim pločama, pravilno poredanim. Otrag 4—5 godina stare ploče zamijenjene su novim, koje su nepravilno poredane. U dvorištu je zdenac s krunom uobičajenog oblika.

Ovaj trijem franjevačkog samostana u Makarskoj izgrađen dijelom u prvoj polovini XVII stoljeća, a završen početkom XVIII stoljeća predstavlja spomenik u kojemu se odrazuju čedne prilike tog stoljeća u ovom kraju. Njegova je gradnja potpuno u tradiciji starog dalmatinskog graditeljstva, čiji su se oblici ovdje pojednostavnili u doba kasnog baroka, radi slabih ekonomskih prilika.

Pišući o ovom samostanu dodao bih nekoliko podataka o Križnom putu, čije je tragove našao C. Fisković.²⁴⁾

²³⁾ *Ibidem.*

²⁴⁾ *Ibidem.*

Prema navodima Josipa Alačevića, na inicijativu francuskog maršala Marmonta proširen je puteljak koji je vodio uz istočni zid vrta franjevacu prema Polju, da bi se tu mogla izvoditi alka i konjičke trke. »*Ovako proširen put bio je u to doba ukrašen malim kapelicama, čiji je broj odgovarao stajalištima Križnog puta, a od kojih se neke i ako u ruševnom stanju mogu vidjeti i danas (1901)*«²⁵)

Ovdje treba Alačevića nešto ispraviti. U zidu samostanskog vrta prema starom zvoniku nazire se pet kapelica Križnog puta, od kojih je jedna dosta očuvana. Budući je ovih pet kapelica ucrtano u Corirov »Samostanski katastik« 1767. godine, ne stoji Alačevićev navod da su izgrađene 1809. Za još dvije kapelice znamo da su se nalazile pod svodovima lukova koji podržavaju hodnik što je vodio iz kora stare crkve u zvonik,²⁶) a nalaze se upravo sučelice navedenih pet kapelica. Znači da je preostalih sedam kapelica moglo biti premješteno tj. izgrađeno uz novo prošireni put 1809. To ujedno znači da alka, koja se do tada izvodila pod brijestovima na Maloj obali, na mjestu na kojemu su se održavali javni zborovi i koje se po alci nazivalo Mejdan,²⁷) od tada, pa do 1832, kada se alka zadnji put izvodila, mijenja svoje borilište.

Kada su franjevci 1907. tražili suglasnost Središnjeg povjerenstva za spomenike u Beču, za naumljenu gradnju novog krila samostana dozvola je bila uvjetovana zahtjevom da se sačuvaju arhitektonski vrijedniji dijelovi samostana: Križni put, crkva i zvonik.²⁸)

Franjevci se bave mišlju da sruše zvonik pa i staru crkvu tražeći prostor za novu.²⁹) S tim je vjerojatno u vezi nenadani posjet prestolonasljednika Frana Ferdinanda Makarskoj, 6. srpnja 1909. On je kao predsjednik Središnjeg povjerenstva pregledao staru crkvu, zvonik i trijemove, dakle objekte koji su od istog povjerenstva određeni da se čuvaju i ne ruše.³⁰)

²⁵) G. Alačević, *Le crisi della città di Macarsca I. L'Anno 1807.*

Tabularium god. I, br. 4, listopad 1901, str. 37.

²⁶) Ljetopis franjevačkog samostana u Makarskoj 1905—1940. Prema naknadnoj bilješci (1968) dr fra Ivan Glibotić sjeća se da su 1912. te kapelice bile otvorene i imale oltarić, a nalazile su se van kulta i u nedoličnom stanju, pa ih je gvardijan fra Krsto Belamarić oko 1913. dao zazidati, kada se oko samostanskog vrta Docca radila cementna ograda. Glibotić se ne sjeća drugih kapelica.

²⁷) »Sboro della Provincia in vapinia di Macarsca fatto sopra Meidan 14. XII 1695. . .« — tako stoji u zapisniku Zbora.

²⁸) Makarska, Franziskanerkloster, *Mitteilungen Der K. K. Zentral-Kommission für erforschung und erhaltung der kunst und historischen denkmale*, Band IV Nr. 11. November 1907, str. 266.

²⁹) N. Alačević, *Slavni i zaslužni muževi. Makarska i primorje. Izlet na Biokovo.* Split 1910, str. 71.

³⁰) Na povratku iz Dubrovnika za Split jahta »Miramar« 6. VII 1907. u 19 sati zaustavila se pred lukom. S brodicom na 12 vesala, pračen torpiljarkom »Meteor« Frano Ferninand sa suprugom iskrcao se u blizini samostana i posjetio ga. Za poliptih »Uznesenje Marijino« rekao je gvardijanu da ga treba poslati u Beč na restauraciju. Ljetopis franjevačkog samostana, str. 60; N. Alačević, o. c. (29), str. 70.

Dva mjeseca nakon ovog posjeta, Središnjem povjerenstvu u Beč dostavljen je projekt za restauraciju zvonika. Povjerenstvo određuje da se na zvoniku izgrade iznova samo oni građevni dijelovi koji su nužni radi njegove stabilnosti. Kamenje koje će na lukovima zvonika trebati novo ugraditi ostaviti će se u bloku, bez figuralne obrade površina.³¹⁾

Do realizacije ovog objekta nije došlo. Budući se 1912. ili 1913. očekivao ponovni posjet Frana Ferdinanda Makarskoj, namjesništvo u Zadru odobrilo je manji iznos novca za restauraciju zvonika. Tim novcem postavljeni su drveni potpornji unutar svih otvora zvonika. Debele grede spojene klamfama imale su spriječiti njegovu rušenje.³²⁾

Desetak godina poslije ove grede su bačene, a zvonik i danas čeka na restauraciju. U prošlom ratu avionska bomba sklizla se po kosini njegovog podnožja i neeksplozirana zarila u zemlju uz same njegove temelje. Ovaj trošan zvonik othrvao se i potresu u siječnju 1962, ali sada je krajnje vrijeme da se restaurira.

---

³¹⁾ Mitteilungen Der K. K. Zentral—Kommission . . . , Band VIII, Nr. 9, Sempember 1909, str. 454.

³²⁾ Radove je izveo zidar Ante Srzić—Bikonja. Ljetopis, o. c. (26) str. 60.

PRIOLOG

Adi 4 Marzo 1706.

Presentata p Dño Toma Paulinovich con instandola tradutz^{ne} in Italiano e di poi estreta copia autentica a poter
valersi ovunque

Scrittura tradotta dall'Illirico nell Italiano p mano di me Coad^{re}
Pretr^{io} prelegendo Dno Toma Paulinovich pubblico

Interprete come segue
Dio agiuti.

Macarsca nel monastero della Beata Vergine adi 27. Marzo 1703. — Confesso io Martin Sincovich come ho fatto accordo, col p^{re} Molto R^{do} Fr. Francesco Budalich p far pilastri con capitelli, et il restante come sta nel Claustro di sopra, della groseza come comanda la muraglia, et li pedestalli, conforme nel Claustro d^{to} di sopra, et si siamo cordati p ogni pilastro con capitelli L. 20 lire vinti, et p li pedestali tutti Reali quindecim d^{co} 15, et habbiamo terminato il tempo di quattro Mesi, et il sud^{to} Martin s obliga quando sara fornita la pred^{ta} robba, di metterle in oppera nella muraglia, come anco condurle costi, con obbligo che il Sud^{to} Padre mi debba pagar le giornate et vitto, quando io le metterò come di sopra, di più condur a mie spese la sopra d^{ta} robba sino al Mandrachio, et nell istesso giorno il P^{re} Molto Red^o Sud^{to} di diede per capara Reali vinti d^{co} 20, et non sapendo io scrivere feci la croce con propria mano + Confermo io M^{ro} Zuanne

Io Toma Paulinovich ho scritto la pre^{te}
cosi pregato d ámbè le parti

A Tergo: Chiede Toma Paulinovich all istesso Mro Martin Sincovich lire trenta sei e soldi tre d^{co} L. 36:3

CONSTRUCTION DU CLOÎTRE DU COUVENT DES FRANCISCAINS A MAKARSKA

Frano Glavina

Pendant la seconde moitié du XVIIe. s., dans la ville libérée de Makarska — après le départ des Turcs — les Franciscains ont rénové leur monastère; d'après les documents publiés ici, il ressort que le petit cloître rustique a été terminé en 1703. Au-dessus des arcades du rez-de-chaussée du couvent, cette année-là, un constructeur local, Martin Sinković, a édifié une galerie avec piliers octogonaux en pierre, qui ont leurs propres chapiteaux et bases. Une telle galerie, surmontant des arcades de rez-de-chaussée est rare dans les cloîtres des couvents dalmates. La simplicité de sa construction témoigne des mauvaises conditions économiques en Dalmatie et, au lieu d'être construit dans les formes pompeuses du baroque tardif, le cloître se rattache à l'ancienne tradition dalmate et rappelle le Moyen Age.

Tout près du couvent ont également été bâties douze petites chapelles (reposoirs) de Chemin de Croix dont on voit encore les traces, comme dans la ville proche de Hvar et à Milna (île de Brač.)